

25.3.2025

VN/5519/2025

	Määräys
x	Ohje
	Suositus

Säännökset, joihin määräysten/ohjeiden antaminen perustuu

VNOS 22 §, laki vammaispalvelulain muuttamisesta
(1075/2024), laki sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta
(1076/2024)

Kohderyhmät

Palvelunjärjestäjät ja palveluntuottajat sekä sosiaali- ja terveydenhuollon valvontaviranomaiset

Voimassaoloaika

1.1.2025 lähtien toistaiseksi

Uuden vammaispalvelulain soveltamisala ja siirtymäsäännökset: soveltamisohje

Sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan kuuluvat sosiaali- ja terveystoimet (VNOS 22 §), joiden osana sosiaali- ja terveysministeriö vastaa vammaispalvelujen ohjauksesta.

Vammaispalvelulain (675/2023) soveltamisalan tarkentamista koskevan esityksen tavoitteena on säilyttää uusi vammaispalvelulaki vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina, turvata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja palvelujen saatavuus sekä hyvinvointialueiden mahdollisuus rahoittaa uudistus.

Tavoitteena on turvata lainsäädännön selkeys sekä varmistaa lain yhtenäinen soveltaminen ja velvoite järjestää palvelut yhdenvertaisesti eri alueilla. Lisäksi tarkoituksena on varmistaa asiakkaiden tarkoituksenmukainen ohjautuminen eri lainsäädännön mukaisiin palveluihin palvelutarpeen arvioinnin perusteella.

Lainsäädännön muutoksia koskeva aineisto

Tässä ohjeessa käsitellään uuden vammaispalvelulain soveltamisalaa koskevia lainsäädännön muutoksia sekä uudistuksen siirtymäsäännöksiä. Ohjeistuksen pohjana on seuraava materiaali:

- HE 122/2024 annettiin 23.9.2024
- StVM 28/2024 (PeVL 44/2024)
- EV 188/2024 ja SäädK 1075–1076/2024
- Muutokset kohdistuvat vammaispalvelulakiin ja sosiaalihuoltolakiin

Uuden vammaispalvelulain säätämistä koskee lisäksi seuraava aineisto:

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sosiaali- ja terveysministeriö

PL 33
00023 Valtioneuvosto

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Meritullinkatu 8
Helsinki

Puhelin
Telefon
Telephone

0295 16001
+358 295 16001

Faksi
Fax
Fax

02951 63415
+358 2951 63415

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

kirjaamo.stm@gov.fi
stm.fi

Vammaispalveluja koskeva kokonaisuudistus

- HE 191/2022 annettiin 22.9.2022
- StV:n mietintö 17.2.2023 (52/2022)
- Eduskunnan vastaus EV 328/2022 ja säädöskokoelma 675–680/2023

Voimaantumalon lykkääminen

- HE 9/2023 annettiin Eduskunnalle 31.8.2023
- Eduskunta hyväksyi lait 27.9.2023 (EV 7/2023 vp)
- SäädK 953–958/2023

Kokonaisuudessa säädetyt uudet tai muutetut lait

- Vammaispalvelulaki (675/2023) sekä sen soveltamisalan tarkennukset (laki vammaispalvelulain muuttamisesta 1075/2024 ja laki sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta 1076/2024)
- Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muutokset
- Sosiaalihuoltolain muutokset
- Asiakasmaksulain muutokset
- Mielenterveyslain muutokset (rikoksista syytetyn kehitysvammaisen erityishuolto ja rangaistukseen tuomitsematta jätetyn hoito hänen tahdostaan riippumatta) ja
- Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muutokset (kumotaan viittaus sopeutumisvalmennukseen)

Muutokset tulivat voimaan 1.1.2025.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (jatkossa *kehitysvammalaki*) jää 1.1.2025 lukien voimaan, mutta palvelut järjestetään muiden lakien perusteella. Kehitysvammalain perusteella tehdään jatkossa vain päätökset erityishuollon antamisesta ja lopettamisesta, rajoitustoimenpiteiden käyttämisestä sekä tahdosta riippumattomasta erityishuollosta (HE 191/2022 vp, s. 215). Erityishuolto-ohjelmaa ei jatkossa tehdä.

Uudistukseen sisältyy kolmen vuoden siirtymäaika.

THL:n ylläpitämään [Vammaispalvelujen käsikirjaan](#) on koottu ajantasainen tieto uuden vammaispalvelulain palveluista ja tarkennetusta soveltamisalasta.

Soveltamisalan tarkentamista koskeva soveltamisohje

Eduskunnan tekemät muutokset suhteessa hallituksen esitykseen

Hallituksen esityksessä soveltamisalaa ehdotettiin tarkennettavaksi lisäämällä vammaispalvelulain 2 §:ään uusi 3 momentti, jonka mukaan vammaispalvelulain mukaisia palveluja järjestettäisiin vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve. Perustuslakivaliokunta piti käsiteltävänä olevaa hallituksen esitystä koskevassa lausunnossaan (PeVL 44/2024 vp) elämänvaiheisiin kiinnittyviä arviointiperusteita hyväksyttävänä. Hallituksen esityksessä elämänvaiheista esitetyt perustelut huomiodenkin 1. lakiehdotuksen 2 §:n 3 momentin säännös oli perustuslakivaliokunnan mielestä kuitenkin huomattavan avoin ja tulkinnanvarainen, joten sitä olisi tullut vielä täsmentää.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta totesi, että vammaispalvelulakiin ehdotettuun 2 §:n 3 momenttiin kytkeytyvät valtiosääntöoikeudelliset ongelmat liittyvät kysymyksiin, jotka tulisi ratkaista eduskuntakäsittelyn sijaan osana ministeriötasolla tapahtuvaa huolellista perusvalmistelua. Tämän vuoksi ja ottaen huomioon lain voimaantulo 1.1.2025 alkaen valiokunta ehdotti, että 3 momentti poistettaisiin lakiehdotuksesta. Eduskunta hyväksyi muutokset valiokunnan ehdotuksen mukaisesti.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta totesi mietinnössään (s. 7), että vaikka nimenomainen elämänvaiheita koskeva 2 §:n 3 momentti poistettiin soveltamisalapykälästä, asiakkaan palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa tehtäessä tulee ottaa huomioon henkilön elämänvaihe ja elämäntilanne. Näin on tehty jo vanhan vammaispalvelulain (380/1987) perusteella. Myös perustuslakivaliokunta piti elämänvaiheisiin kiinnittyviä arviointiperusteita sinänsä hyväksyttävänä.

Vammaispalvelut myönnetään aina yksilöllisen tarvearvioinnin perusteella. Soveltamisalan edellytysten lisäksi henkilön tulee täyttää vammaispalvelulain palvelukohtaiset myöntämisedellytykset.

lääkille henkilöille suunnitelluissa sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa pystytään parhaiten vastaamaan iäkkäiden henkilöiden tarpeisiin sekä turvaamaan palvelun laatu ja asiakasturvallisuus. Kuten nykyäänkin, joissain tilanteissa iäkäs henkilö, jolle ensisijaiset palvelut eivät olisi sopivia tai riittäviä ja joka täyttää vammaisen henkilön määritelmän ja muut soveltamisalan ja palvelukohtaiset edellytykset, saisi vammaispalveluja.

Lakiehdotuksen toimeenpanoon varattiin eduskuntakäsittelyssä toimeenpanon edellytysten vahvistamiseksi yhteensä 45 milj. euroa vuodelle 2025. Lisäys hallituksen esityksessä ehdotettuun on siten 20,2 milj. euroa jo varatun 24,8 milj. euron lisäksi.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta painottaa mietinnössään (s. 7), että soveltamisalasäännökseen tehdyt muut tarkennukset ensisijaisen lainsäädännön ja vammaispalvelulain suhteesta sekä asiakasmaksuja koskevat muutokset korostavat vammaispalvelun toimeenpanoa erityislakina. Valiokunta painottaa, että hyvinvointialueilla on sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain perusteella velvollisuus järjestää myös yleislainsäädännön mukaiset palvelut asiakkaiden tarpeiden mukaisesti.

Vammaispalvelulain toissijaisuutta erityislakina korostavat seuraavat säännökset:

- Vammaispalvelulain mukaisia palveluja järjestetään vain, jos ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut eivät ole sopivia ja riittäviä. Sanamuodolla selkeytetään sitä, että palvelujen saatavuus ei käytännössä ohjaa lain valintaa, vaan se, millainen oikeus palvelun saamiseen henkilöllä yleis- tai erityislain mukaan on.
- Asiakkaan edun arvioinnissa ei oteta huomioon palvelusta määrättävää maksua (sosiaalihuoltolain 4 §:n muutos). Muutos auttaa pitämään erillään palvelutarpeen arvioinnin perusteella tehtävät palveluita koskevat päätökset ja asiakasmaksuista tehtävät päätökset.

Eduskunnan lausumat sekä toimeenpanon tuki ja seuranta

Eduskunta antoi esityksen hyväksymisen yhteydessä lausumia muutosten toimeenpanon tuesta ja seurannasta.

Lausumien edellyttämiä toimenpiteitä toteutetaan osana STM:n ja muiden viranomaisten antamaa toimeenpanon tukea ja lakimuutosten vaikutusten seurantaa.

Soveltamisohjeen lisäksi STM on järjestänyt toimeenpanon koulutusta. Lisätietoja koulutusmateriaalista löytyy ministeriön sivuilta: [Koulutusmateriaali](#)

Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivulta [Vammaispalvelulain uudistaminen](#) löytyy vastauksia usein kysyttyihin kysymyksiin.

Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee parhaillaan uuden lain seurannan toteuttamista.

Vammaispalvelulain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön

Lain 2 §:n mukaan:

Tätä lakia sovelletaan erityispalveluiden järjestämiseen niille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoitteen johdosta välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä. Tämän lain perusteella järjestetään palveluita vain, jos muussa laissa tarkoitetut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä. Asiakkaan edusta säädetään sosiaalihuoltolain (1301/2014) 4 ja 5 §:ssä.

Vammaisen henkilön palvelut järjestetään ensisijaisesti sosiaalihuoltolain, terveydenhuoltolain (1326/2010), ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012), varhaiskasvatuslain (540/2018), perusopetuslain (628/1998) tai muun ensisijaisen lain perusteella.

Ensisijaisen lainsäädännön mukaan järjestettävistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista voidaan periä maksu siten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (734/1992) säädetään.

Sen lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 11 §:ssä säädetään maksun perimättä jättämisestä tai määrätyn maksun alentamisesta, 2 momentissa tarkoitetun lain perusteella järjestetyistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista määrättävä maksu on jätettävä

määräämättä tai perimättä tai sitä on alennettava, jos maksu estää vammaisen henkilön palveluiden yksilöllisen järjestämisen tai vaikeuttaa sitä olennaisesti tai jos siihen on syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen.

Palveluiden järjestämisvastuusta säädetään hyvinvointialueesta annetussa laissa (611/2021), sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa (612/2021), jäljempänä järjestämislaki, ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetussa laissa (615/2021).

Yleistä soveltamisalasta

Sosiaalihuollon oikeusperiaatteena on yleisen lainsäädännön ensisijaisuus. Sosiaalihuoltolaki on sosiaalihuollon palveluihin ensisijaisesti sovellettava yleislaki. Siinä säädetään kattavasti asiakkaan erilaisiin tarpeisiin vastaamiseksi järjestettävistä palveluista. Terveystenhuollon palveluista ja hoidosta mukaan lukien lääkinnällisestä kuntoutuksesta säädetään terveydenhuoltolaissa.

Varhaiskasvatustlain ja perusopetuslain mukaisilla kuntien järjestämisvastuulla olevilla ensisijaisilla palveluilla on keskeinen merkitys vammaisille lapsille.

Vammaispalvelulaki on tarkoitettu, kuten hallituksen esityksessä uudeksi vammaispalvelulaiksi (HE 191/2022 vp) on todettu, erityislakina sovellettavaksi vain niissä tilanteissa, joissa ensisijaiseen lainsäädäntöön perustuvat palvelut eivät ole kulloinkin kyseessä olevassa elämänvaiheessa vammaiselle henkilölle riittäviä ja sopivia. Vammaispalvelulakia voidaan soveltaa joko yksin tai yleislainsäädäntöä täydentävänä lakina riippuen vammaisen henkilön palvelutarpeesta. Lain tarkoitusta koskeva säännös ohjaa lain toimeenpanoa ja tulee ottaa huomioon palveluiden suunnittelu- ja päätöksentekoprosessissa. Lain tarkoitus ohjaa myös palveluiden tuottamis- ja toteuttamistavan valinnassa (HE 191/2022 s. 151). Laissa vammaisen henkilön käsitettä on käytetty kontekstissa, jossa kuvataan niitä vammaisia henkilöitä, jotka voivat saada palveluita vammaispalvelulain perusteella.

Uudessa vammaispalvelulaissa on korostettu palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman merkitystä vammaisen henkilön oikeuksien toteutumisen kannalta, mikä vastaa myös aiempaa oikeustilaa. Palveluita koskeva päätöksenteko, palvelujen järjestäminen ja palvelukokonaisuuksien toteuttaminen edellyttää lisäksi lähes aina sosiaalihuoltolain ja terveydenhuoltolain sekä tarvittaessa myös muiden hallinnonalojen lainsäädännön huomioon ottavaa monialaista yhteistyötä ja monialaisen suunnitelman laatimista.

Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön

Pykälän 1 momentti sisältää vammaisen henkilön määritelmän ja säännöksen vammaispalvelulain suhteesta ensisijaiseen lainsäädäntöön. Säännöksen 2 momentissa on kuvattu esimerkkejä ensisijaisesti sovellettavasta lainsäädännöstä.

Toimintarajoitteet

Vammaispalvelulaissa säädetään erityispalvelujen järjestämisestä niille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoitteen johdosta välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä. Mitään vammaissopimuksen 2 §:n soveltamisalasäännöksen mukaista vammaisryhmää ei suljeta määritelmällä lain soveltamisen ulkopuolelle. Tarkoitus on, että jatkossa ei jäisi niin sanottuja väliinpuotojia, vaan esimerkiksi autismi- ja neurokirjon henkilöiden palvelutarve tulee arvioida yksilöllisesti, samoin perustein kuin muidenkin.

Sosiaalinen toimintarajoite

Sosiaalisen toimintarajoitteen, kuten muidenkin toimintarajoitteiden, tulee aina liittyä pitkäaikaiseen vammaan tai sairauteen, jotta siitä johtuvaan välttämättömään avun ja tuen tarpeeseen voidaan vastata vammaispalvelulain mukaisin palveluin.

Sosiaaliset toimintarajoitteet ilmenevät erilaisina sosiaaliin suhteisiin, vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon liittyvinä ongelmina. Sosiaaliset toimintarajoitteet voivat vaikeuttaa tavanomaisia elämänvaiheen mukaisia toimintoja, kuten asioiden hoitamista, julkisilla kulkuvälineillä liikkumista, koulunkäyntiä, opiskelua ja työelämää, ihmissuhteiden luomista ja ylläpitämistä sekä harrastuksiin osallistumista.

Sosiaaliset toimintarajoitteet voivat myös aiheuttaa sellaista huolenpidon tarvetta, jota vastaavan ikäisellä henkilöllä ei tavallisesti esiinny. Tilanteet, olosuhteet ja tehtävät, joihin vammaisen henkilö tarvitsee apua ja tukea sosiaalisen toimintarajoitteensa vuoksi, vaihtelevat. Toisilla henkilöillä painottuvat vaikeudet käytännön asioiden hoitamisessa ja toisilla esimerkiksi sosiaaliseen

vuorovaikutukseen liittyvät haasteet. Ensisijaisissa palveluissa kuten varhaiskasvatuksessa ja koulussa on huolehdittava siitä, että toiminta järjestetään siten, että tuetaan henkilöitä, joilla on sosiaalisia toimintarajoitteita. Jokaisen henkilön kohdalla arvioidaan yksilöllisesti, täytyvätkö vammaispalvelulain soveltamisen ja palvelukohtaiset edellytykset.

Vamman tai sairauden pitkäaikaisuus ja pysyvyys

Lainsäädäntöön aiemminkin sisällynyt pitkäaikaisuuden käsite sisältyy edelleen lain soveltamisalaan. Pitkäaikaisuuden käsitteeseen sisältyy myös toimintarajoitteen pysyvyys voimassa olevan lainsäädännön vakiintuneen soveltamiskäytännön mukaisesti.

Käytäntöä on kuvattu hallituksen esityksessä 191/2022 seuraavasti:

Vamman tai sairauden aiheuttaman toimintarajoitteen pitkäaikaisuutta arvioidaan kuten vanhan vammaispalvelulain (380/1987) aikana. Pitkäaikaiseksi katsotaan vähintään vuoden kestävä toimintarajoite. Aikamääre ei kuitenkaan ole ehdoton, vaan arvio toimintakyvyn heikentymisestä on aina tehtävä yksilöllisesti henkilön tilanteen kokonaisarvion pohjalta.

Toimintarajoitteen pysyvyydellä korostetaan sitä, että henkilön, joka sairastuu nopeasti etenevään parantumattomaan sairauteen, tulee saada sairauden aiheuttaman toimintarajoitteen vuoksi tarvitsemansa palvelut ilman viivettä. Myös tämä vastaisi vanhan vammaispalvelulain (380/1987) aikaista käytäntöä.

Toimintakyvyn tilapäinen heikentyminen esimerkiksi leikkauksen jälkeen ei oikeuta saamaan vammaispalvelulain mukaisia palveluita.

Vammaisuuden sosiaalinen malli

YK:n vammaissopimuksen mukaan vammaisuuden sosiaalisella mallilla tarkoitetaan sitä, että henkilön vamma tai sairaus yhdessä yhteiskunnassa esiintyvien esteiden kanssa estää osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Vammaispalvelulain soveltamisalapykälässä ei ole erikseen mainittu vammaisuuden sosiaalista mallia, mutta hallituksen esityksen (HE 122/2024) ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön mietinnön (StVM 28/2024) mukaan vammaisen henkilön määritelmä sisältää vammaisuuden sosiaalisen mallin. Oikeus palvelun saamiseen ei perustu diagnoosiin, vaan vamman yhdessä yhteiskunnallisten esteiden kanssa aiheuttamaan toimintarajoitteen ja siitä johtuvaan avun tai tuen tarpeeseen.

Hallituksen esityksessä 191/2022 kuvataan yhteiskunnallisten esteiden merkitystä. Nämä esteet voivat olla fyysisiä tai saavutettavuuteen taikka asenteisiin liittyviä esteitä. Siksi avun ja tuen tarvetta tulee aina arvioida suhteessa toimintaympäristöön ja vammaisen henkilön yksilölliseen elämäntilanteeseen. Vamma ei yksin kerro avun ja tuen tarpeesta. Vammaisen henkilön toimintakyky voi vaihdella monien eri syiden takia. Toimintakykyyn vaikuttavat esimerkiksi vammaisen henkilön elämäntilanne, ympäristön esteettömyys ja tiedon saavutettavuus. Myös sillä voi olla merkitystä, onko kyseessä vammaiselle henkilölle tuttu vai vieras tilanne taikka toimintaympäristö.

Avun ja tuen välttämättömyys

Avun ja tuen välttämättömyyttä on tarkoitus arvioida soveltamisalan tarkentamisenkin jälkeenkin kuten hallituksen esityksessä 191/2022 kuvataan.

Hallituksen esityksen 191/2022 mukaan välttämättömyyden arvioinnissa on otettava huomioon, mitä rajoituksia, esteitä ja avun tai tuen tarpeita toimintarajoite aiheuttaa yksilöllisesti ja millaisia palveluita toiminnon toteuttaminen tällöin edellyttää. Avun ja tuen välttämättömyyden arviointiin vaikuttavat henkilön ikä, elämäntilanne, perhesuhteet, asuinolosuhteet ja toimintaympäristö. Apu tai tuki on välttämätöntä, jos henkilö ei ilman sitä kykene suoriutumaan kulloinkin kyseessä olevasta toiminnosta. Apu tai tuki on arvioitava välttämättömäksi myös, jos henkilön terveys tai turvallisuus vaarantuisi ilman apua tai tukea. Avun ja tuen tarpeen välttämättömyys sisältää myös toistuvan avun ja tuen tarpeen.

Välttämätön avun tai tuen tarve voi ilmetä tilanteessa, jossa vammaisen henkilö tarvitsee useita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita henkilön tarpeen mukaisen palvelukokonaisuuden toteuttamiseksi. Välttämätön avun tai tuen tarve voi olla runsasta, usein ympärivuorokautista, tilanteessa, jossa henkilö tarvitsee jatkuvaluonteisesti toisen henkilön apua turvallisuutensa takaamiseksi esimerkiksi hengitysvajeen tai vaarantajan puutteen vuoksi.

Välttämätön avun tai tuen tarve ei kuitenkaan edellytä vaativia tai monialaisia palveluita. Henkilöllä on oikeus saada vammaispalvelulain mukaisia palveluita myös silloin, kun hän tarvitsee toimintarajoitteensa vuoksi välttämättä apua tai tukea joissakin tavanomaisen elämän tilanteissa, asioissa tai toimintaympäristöissä, vaikka hän suoriutuisi jossakin toisessa tilanteessa itsenäisesti ilman apua. Myös sellainen avun ja tuen tarve, joka vaikeuttaa henkilön selviytymistä ennalta arvaamattomissa, suunnittelemattomissa tai henkilölle uusissa tilanteissa, voisi olla välttämätöntä.

Vertailu yhdenvertaisuuden toteutumisen edellyttämien välttämättömien ja sopivien palveluiden järjestämiseksi olisi näin ollen tehtävä suhteessa samaan ikäryhmään kuuluvaan ja samankaltaisessa elämäntilanteessa olevaan vammattomaan henkilöön.

Tavanomainen elämä

Soveltamisalan tarkentamisella ei muuteta hallituksen esityksessä 191/2022 kuvattua tavanomaisen elämän käsitettä. Tavanomaisen elämän sisältöä tulee arvioida suhteessa lain tarkoituspykälään (1 §).

Yhteiskunnassa hyväksytyt arvot ja toimintatavat määrittävät yhdessä yhdenvertaisuuden, itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden toteutumisen tavoitteen kanssa tavanomaisen elämän sisältöä. Tavanomaisen elämän käsitettä on arvioitava laaja-alaisesti, jotta se kattaa ihmisten monimuotoiset elämäntilanteet ja yksilölliset tarpeet ja jotta palvelupäätökset vastaavat lain tarkoitusta.

Omaa elämää koskeva päätöksenteko sekä yhdenvertainen osallisuus yhteiskuntaan kuuluvat olennaisena osana tavanomaiseen elämään. Tavanomaiseen elämään kuuluvia toimintoja ovat esimerkiksi itsestä, perheestä ja kodista huolehtiminen, liikkuminen, opiskelu, työ ja muu osallistuminen yhteiskuntaan, vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa sekä sosiaalinen elämä ja vapaa-ajan vietto tai loma-ajan toiminta.

Tavanomaisen elämän toimintoja verrataan vammattomien samaan ikäryhmään kuuluvien ja samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien henkilöiden toimintoihin. Lapsen tavanomaiseen elämään kuuluu esimerkiksi leikki, harrastukset, sosiaalisten suhteiden luominen ja ylläpitäminen sekä perheen arkeen, varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen osallistuminen.

Hyvinvointialueella ei ole velvollisuutta järjestää vammaispalvelulain mukaisia palveluita, jos tilanne poikkeaa merkittävästi vertailuryhmän tasosta, eivätkä palveluista aiheutuvat kustannukset olisi toiminnan tavoite, merkitys vammaiselle henkilölle ja tilanteen kokonaisarvio huomioon ottaen kohtuullisia. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi taajaan toistuvat tai poikkeuksellisen pitkät ja kalliit ulkomaanmatkat ja niille tarvittavat palvelut tai muu vastaava tilanne, joka eroaisi merkittävästi siitä, mitä tavanomaiseen elämään yleisesti arvioidaan kuuluvan.

Arvioinnissa on kuitenkin aina otettava huomioon myös vammaisen henkilön yksilöllinen elämäntilanne ja se, mikä yksittäistapauksessa on henkilölle tavanomaista elämää.

Suhde muuhun lainsäädäntöön

Vammaisen henkilön palvelut järjestetään ensisijaisesti sosiaalihuoltolain, terveydenhuoltolain (1326/2010), ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista annetun lain (980/2012), varhaiskasvatuslain (540/2018), perusopetuslain (628/1998) tai muun ensisijaisen lain perusteella.

Vammaisilla henkilöillä on oikeus yleisiin palveluihin, jotka ovat ensisijaisia erityispalveluihin nähden. Vammaispalvelulaki erityislakina täydentää yleistä lainsäädäntöä vain silloin, jos muussa laissa tarkoitetut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä. Vammaispalvelulaki on siten toissijainen suhteessa sosiaalihuoltolakiin ja muihin sosiaali- ja terveydenhuollon yleislakeihin.

Soveltamisalan 2 §:n 1 momentin muotoilu ”muussa laissa tarkoitetut palvelut” viittaa palveluihin sellaisena, kuin ne pitää niitä koskevan lainsäädännön mukaan järjestää. Hyvinvointialueiden järjestämisvastuuseen kuuluu velvollisuus huolehtia siitä, että alueella on saatavissa sekä ensisijaisen että toissijaisen lainsäädännön mukaisia palveluita yhdenvertaisesti asukkaiden tarpeiden mukaan. Palvelujen järjestämistä koskevan päätöksen tulee perustua palvelutarpeen arviointiin ja asiakassuunnitelmaan.

Säännös korostaa hyvinvointialueen ja kunnan vastuuta järjestää tavanomaisiin elämänvaiheeseen liittyviin tarpeisiin vastaavat palvelut ensisijaisen lain perusteella aina, jos niillä voidaan vastata vammaisen henkilön palvelutarpeeseen. Säännöksen sanamuodolla viitataan siihen, että vertailu tehdään yleis- ja erityislain säännösten välillä, ei sen välillä, kuinka palveluita toteutetaan käytännössä.

Ensisijaiset ja myös toissijaiset palvelut sekä palvelujen järjestämistavat on sopeutettava tarvittaessa niin, että palvelut ovat vammaisen henkilön saavutettavissa ja tosiasiallisesti käytettävissä. Vammaispalvelulain ei ole tarkoitus korvata eri elämänvaiheissa tarvittavia yleislain mukaisia palveluita, joiden järjestämisestä hyvinvointialue ja kunta ovat vastuussa.

Kuten aikaisemminkin, yleislakien mukaisten palvelujen sopivuutta ja riittävyttä arvioitaessa on keskeistä arvioida henkilön vamman tai sairauden aiheuttamasta pitkäaikaisesta toimintarajoitteesta johtuva välttämätön avun ja tuen tarve sekä vammaisen henkilön elämäntilanteen vaikutus avun ja tuen tarpeeseen. Lainvalintatilanteessa on lisäksi esimerkiksi arvioitava, olisiko ja millä sosiaalihuoltolaissa tarkoitetuilla palveluilla mahdollista vastata henkilön palvelutarpeeseen. Samalla arvioidaan, olisivatko nämä palvelut lain mukaisesti järjestettynä riittäviä, asiakkaan edun mukaisia ja sopivia. Vanhuspalvelulakiin sisältyvät periaatteet on otettava huomioon palvelutarpeen arvioinnissa ja päätösharkinnassa silloin, kun järjestetään palveluita iäkkäälle henkilölle.

Hyvinvointialueella on lakiin perustuva palvelujen järjestämisvelvollisuus ja velvollisuus varata yleislainsäädännön mukaisia palveluja varten riittävät määrärahat. Tarvittaessa hyvinvointialueen on kohdennettava palveluun varattuja määrärahoja hyväksyttävillä perusteilla, esimerkiksi haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille ja ryhmille. Viime kädessä hyvinvointialue vastaa aina siitä, että asiakkaat saavat perustuslain 19 §:n 3 momentissa tarkoitetut riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut.

Lainvalinnassa ja päätöksenteossa on otettava huomioon myös yhdenvertaisuuslain (1325/2014) mukainen oikeus kohtuullisiin mukautuksiin, jotka osaltaan toteuttavat YK:n vammaissopimuksen tavoitteita.

Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön

Soveltamisalan tarkentamisen yhteydessä ei ole muutettu vammaispalvelulain 2 §:n viimeistä momenttia. Säännös korostaa, mitä muussa lainsäädännössä, kuten hyvinvointialueesta annetussa laissa (611/2021) ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa (612/2021) säädetään hyvinvointialueen järjestämisvastuusta. Säännökset korostavat hyvinvointialueiden vastuuta huolehtia palvelujen yhdenvertaisesta saatavuudesta kaikissa tilanteissa siitä riippumatta, minkä lain perusteella palvelut järjestetään. Kunnan järjestämisvastuusta säädetään vastaavasti kuntalain 8 §:ssä.

Sosiaalihuoltolain 4 §:n mukainen asiakkaan etu

Sosiaalihuoltolain 4 §:ään on lisätty uusi 3 momentti, jonka tarkoituksena on selkeyttää asiakasmaksujen vaikutusta asiakkaan edun arvioinnissa: asiakkaan edun arvioinnissa ei oteta huomioon palvelusta määrättävää maksua. Sosiaalipalveluista perittävistä maksuista säädetään erikseen.

Muutoksen tarkoituksena on, että asiakkaat ohjautuvat eri lainsäädännön perusteella järjestettäviin palveluihin palvelutarpeensa mukaisesti ilman, että muut seikat, kuten palvelujen maksuttomuus, vaikuttavat siihen. Palvelujen myöntämisen tulee perustua palvelutarpeeseen myös asiakasturvallisuuden liittyvien seikkojen näkökulmasta.

Muutoksella on merkitystä arvioitaessa, ovatko yleislain mukaiset palvelut henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä vai pitääkö palvelut järjestää erityislain perusteella. Muutos vaikuttaa esimerkiksi lainvalintaan sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain välillä. Muutoksella saattaa olla myös merkitystä arvioitaessa asiakkaan edun toteutumista tehtäessä yksittäisiä palveluita koskevia ratkaisuja.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista perittävistä asiakasmaksuista säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (734/1992). Lain 11 §:ssä on säädetty erikseen maksun alentamisen ja sen poistamisen edellytyksistä. Lisäksi huomioon tulee ottaa vammaispalvelulain 2 §:n 4 momentin mukainen suojasäännös.

Vammaispalvelulain 2 §:n 1 momentti sisältää viittaussäännöksen asiakkaan etua koskevaan sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ään. Viittaussäännöksellä on tarkoitus kiinnittää huomiota asiakkaan edun arvioinnissa huomioon otettaviin sosiaalihuoltolaissa mainittuihin seikkoihin.

[Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassa](#) on kuvattu asiakkaan etua. Oppaassa on otettu huomioon 1.1.2024 mennessä tulleet lakimuutokset.

Vammaispalvelulain asiakasmaksuja koskeva suojasäännös

Vammaispalvelulain 2 §:n 3 momentissa on selkeyden vuoksi viitattu sosiaali- ja terveystalvelujen asiakasmaksuja koskevaan lakiin: Ensisijaisen lainsäädännön mukaan järjestettävistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista voidaan periä maksu siten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (734/1992) säädetään.

Asiakasmaksulain 11 §:ssä säädetään maksun perimättä jättämisestä tai määrätyn maksun alentamisesta. Sen mukaan asiakkaan sosiaalihuollon palveluista määrätty maksu ja terveydenhuollon palveluista henkilön maksukyvyn mukaan määrätty maksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava siltä osin kuin maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai henkilön lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista. Hyvinvointialue voi samoilla perusteilla päättää alentaa tai jättää perimättä myös tasasuuruksia terveystalvelujen maksuja. Maksujen perimättä jättäminen tai alentaminen on mahdollista myös silloin, kun siihen on syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen. Maksun alentamisen ja perimättä jättämisen on oltava ensisijaista toimeentulotukeen nähden.

Vammaispalvelulain 2 §:n 4 momentti sisältää säännöksen, jonka tarkoituksena on turvata asiakasmaksulain 11 §:ää vahvemmin vammaisia henkilöitä siltä, että asiakasmaksut estäisivät sosiaali- ja terveydenhuollon ensisijaisen lainsäädännön mukaisten henkilön palvelutarvetta vastaaviin palveluihin pääsyn tai niiden käyttämisen: Sen lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 11 §:ssä säädetään maksun perimättä jättämisestä tai määrätyn maksun alentamisesta, 2 momentissa tarkoitetun lain perusteella järjestetyistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista määrättävä maksu on jätettävä määräämättä tai perimättä tai sitä on alennettava, jos maksu estää vammaisen henkilön palveluiden yksilöllisen järjestämisen tai vaikeuttaa sitä olennaisesti tai jos siihen on syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen.

Säännös on velvoittavampi kuin edellä kuvattu asiakasmaksulain 11 §:n vastaava säännös. Asiakasmaksujen alentamiseen tai niiden kokonaan poistamiseen on edellytysten täytyessä ehdoton velvollisuus myös asiakasmaksulain 11 §:n 2 momentin mukaisissa tilanteissa. Tämän lisäksi hyvinvointialueen on säännöksen perusteella jätettävä maksu määräämättä, perimättä tai alennettava sitä, jos maksu estää vammaisen henkilön palvelujen yksilöllisen järjestämisen tai vaikeuttaa sitä olennaisesti tai jos siihen on syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen.

Esimerkkinä tilanteesta, jossa on kyse säännöksen tarkoittamista huollollisista syistä, jossa suojasäännös voi tulla sovellettavaksi, on esimerkiksi perhe, jossa on vammaisen lapsen lisäksi muitakin lapsia ja koko perheen toimeentulo saattaa vaarantua asiakasmaksujen takia. Periaatteessa asiakasmaksulain 11 §:n 2 momentti tulee sovellettavaksi joka tapauksessa, mutta suojasäännös edellyttää asiakasmaksujen vaikutuksen laajempaa arvioimista vammaisen henkilön asemaan. Vastaava tilanne saattaisi olla kyseessä, jos esimerkiksi iäkkään pariskunnan joko toiselta tai molemmilta puolisoilta alettaisiin periä asiakasmaksuja, jotka vaarantaisivat pariskunnan toimeentulon. Tilanne saattaa olla vielä haastavampi, jos heillä on hoidettavanaan aikuinen vammaisen lapsi. Molemmissa tilanteissa maksu voitaisiin sinänsä määrätä tulojen perusteella.

Ensisijaisen palvelun asiakasmaksun vaikutusta asiakkaan asemaan on arvioitava

Suojasäännös velvoittaa arvioimaan, mikä merkitys ensisijaisen lainsäädännön mukaisesta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusta määrättävällä tai jo määrättyllä asiakasmaksulla on asiakkaan asemaan. Arviointi kohdistuu asiakasmaksun määräämättä tai perimättä jättämisen tai alentamisen tarpeeseen, ei asiakkaalle myönnettävän palvelun ja sitä koskevan (ensisijaisen tai toissijaisen) lain valintaan, joka on tehtävä ennen mahdollista asiakasmaksuja koskevaa arviointia palvelutarpeen arvioinnin ja palvelua koskevan päätösharkinnan yhteydessä.

Kuvaus prosessista

Vammaisen henkilön palvelutarpeisiin vastaamista ja sovellettavan lain valintaa sekä asiakasmaksujen määräämistä ja suojasäännöksen soveltamista koskeva prosessi voidaan kuvata seuraavasti. Ensin arvioidaan henkilön palvelujen tarve ja se, onko henkilö ehdotetun lain 2 §:n 1 momentin tarkoittama vammaisen henkilö. Seuraavaksi arvioidaan, ovatko ensisijaisen lainsäädännön nojalla järjestettävät palvelut vammaisen henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä. Jos näin arvioidaan olevan, tulee arvioitavaksi myös niistä määrättävä asiakasmaksu sekä maksun vaikutukset asiakkaalle. Tällöin on samanaikaisesti arvioitava asiakasmaksulain 11 §:n lisäksi, mikä merkitys maksulla olisi asiakkaan mahdollisuuteen käyttää palvelua. Tarvittaessa on sovellettava suojasäännöstä maksun määräämisestä alennettuna, sen kokonaan määräämättä jättämisestä tai jos maksu on jo määrätty, sen alentamisesta tai poistamisesta. Jos arvioidaan, että palvelusta

määrätty tai määrättävä maksu estäisi tai olennaisesti vaikeuttaisi palvelujen yksilöllisen järjestämisen ja sitä kautta palvelun tosiasiallisen käyttämisen, suojasäännöstä on sovellettava.

Suojasäännöksen soveltaminen, kun palvelukokonaisuus sisältää sekä ensisijaisen lainsäädännön että vammaispalvelulain mukaisia palveluja

On myös mahdollista, että vammaisen henkilön tarpeen mukainen palvelukokonaisuus edellyttää sekä ensisijaisen lainsäädännön että vammaispalvelulain mukaisia palveluita. Tällöin suojasäännös voi tulla sovellettavaksi ensisijaisen lainsäädännön perusteella järjestettyjen palvelujen maksun määräämättä tai perimättä jättämisen tai sen alentamisen tarpeen arvioimiseksi. Vammaispalvelulain mukaiset palvelut ovat pääosin maksuttomia myös tällaisessa tilanteessa, kuten asiakasmaksulaissa säädetään. Suojasäännös ei siis vaikuta vammaispalvelulain mukaisten palvelujen maksuttomuuteen.

Suojasäännös tulee ottaa huomioon palveluista päätettäessä

Maksun määrääminen ja siihen liittyvä päätösharkinta on osa asiakkaan kanssa tehtävää sosiaalityötä, minkä vuoksi maksun määräämiseen ja sen suuruuteen vaikuttavat myös asiakkaan sosiaaliset olosuhteet kokonaisuudessaan. Suojasäännös tulee siksi ottaa huomioon jo palveluista päätettäessä. Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa vammaiselle henkilölle sopiviksi ja riittäviksi todettujen ensisijaisen palvelujen järjestäminen tilanteessa, jossa asiakasmaksulain mukainen maksu estäisi tai vaikeuttaisi oleellisesti vammaisen henkilön palvelujen yksilöllisen järjestämisen tai jos siihen on syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen.

Mihin suojasäännös ei kohdistu

Suojasäännöstä ei sovelleta vammaispalvelulain nojalla myönnettävien palvelujen mahdollisiin maksuihin, vaan niihin sovelletaan asiakasmaksulain 11 §:n säännöksiä maksun perimättä jättämisestä ja alentamisesta.

Suojasäännös ei kohdistu myöskään sellaisiin tilanteisiin, joissa on kyse ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen hakemisesta ilman mitään liittymää vammaisuuteen, jolloin ei nouse esiin tarvetta punnita, vastattaisiinko palvelutarpeeseen ensisijaisen lainsäädännön vai vammaispalvelulain mukaisin palveluin. Tämä koskee myös tilanteita, joissa vammaispalvelulain mukaisilla palveluilla ei voida vastata asiakkaan palvelutarpeeseen, vaan kyseeseen tulee esimerkiksi terveydenhuollon palvelu, eikä siten olisi tarvetta punnita, minkä lain perusteella tarpeeseen vastattaisiin.

Soveltamisalan tarkentaminen

Asumisen tuki ja soveltamisala/Esimerkki lainvalinnasta asumispalveluita järjestettäessä

Soveltamisesimerkkejä on kaivattu erityisesti palveluissa, joita on mahdollista järjestää sekä sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain perusteella, jolloin tulee ratkaista, sovelletaanko yleis- vai erityislakia. Asumisen tuki on yksi esimerkki tällaisesta palvelusta.

Soveltamisalan tarkentamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE122/2024) on todettu mm. näin: "Lain lähtökohtaista luonnetta vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina on tarpeen tarkentaa, sillä eduskuntakäsittelyn loppuvaiheessa tehdyn merkittävän soveltamisalaa koskevan muutoksen eli ikääntymisrajausten poistamisen vuoksi lain soveltamisalaa ei ole määritelty riittävän tarkasti lain selkeän ja yhtenäisen soveltamisen kannalta". Lisäksi on todettu: "Vammaisten henkilöiden palvelujen osalta palvelujen riittävyys ja kattavuus vaihtelevat jo nyt palvelusta riippuen. Soveltamisalan tarkentaminen siten, että laki säilyisi vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina, edistäisi vammaispalvelujen kohdentumista lain alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti".

Soveltamisalan tarkentamisen tavoitteena on ollut tarkentaa lain kohderyhmää, ei estää vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia saada vammaispalvelulain perusteella palveluita. Tämä koskee myös palveluja, joille löytyy vastine sosiaalihuoltolaista. Arvioitaessa sitä, ovatko ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä, on otettava huomioon vammaispalvelulain tarkoitus. Vammaispalvelulain tarkoituksena on:

- toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä
- tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä

- turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.

Vammaisilla henkilöillä on usein koko elämän kestävä tai ainakin pitkäaikainen palvelutarve. Itsenäisen elämän ja osallisuuden tukeminen on tämäkin huomioiden erittäin tärkeässä roolissa vammaisten ihmisten elämässä.

Soveltamisalan tarkentamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 122/2024 vp) on käsitelty kattavasti ikääntyneitä henkilöitä ja heidän palvelujaan. Hallituksen esityksen mukaan: ”Arvion perusteella ensisijaisen lainsäädännön palveluvalikoimasta löytyy lähes kaikille ikääntymisestä johtuvasta syystä palveluita tarvitseville henkilöille riittävät ja sopivat palvelut. Läkkeitä henkilöitä ei ole rajattu vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ulkopuolelle, vaan heille löytyy usein paremmin heidän tarpeisiinsa vastaava palvelu ensisijaisten palvelujen joukosta. Voi kuitenkin tulla tilanteita, joissa toissijaisen lainsäädännön eli vammaispalvelulain mukaisia palveluita on tarpeen myöntää yksilöllisen harkinnan perusteella. Tästä ei kuitenkaan arvioida syntyvän merkittäviä kustannusvaikutuksia.” Esityksessä korostetaan sitä, että palvelujen tulee vastata asiakkaan tarpeisiin.

Vammaispalvelulain 18 §:n mukaan vammaisella henkilöllä on oikeus saada asumisen tukea, jos hän tarvitsee apua tai tukea voidakseen hoitaa päivittäiset toimensa. Sosiaalihuoltolain 21 b §:n mukaan yhteisöllistä asumista järjestetään henkilölle, joka tarvitsee sitä sillä perusteella, että hänen toimintakykynsä on alentunut ja hoidon ja huolenpidon tarpeensa kohonnut korkean iän, sairauden, vamman tai muun vastaavaan syyn vuoksi. Sosiaalihuoltolain 21 c §:n mukaan ympärivuorokautista palveluasumista järjestetään henkilölle, joka tarvitsee päivittäin vuorokaudenajasta riippumatta jatkuvaa hoitoa ja huolenpitoa tai vaativaa ammatillista hoitoa, joiden järjestäminen kotihoitona, omaishoitona, perhehoitona tai muulla tavalla ei ole mahdollista tai asiakkaan edun mukaista. Sosiaalihuoltolain mukaisten asumispalvelujen myöntämisedellytyksissä korostuu hoito ja huolenpito, ja vammaispalvelulaissa apu ja tuki. Sopiva palvelu määritellään yksilöllisen palvelutarpeen arvioinnin perusteella.

Uudessa vammaispalvelulaissa asumisen tuen toteuttamistavat on määritelty joustavasti tarkoituksella, sillä näin on haluttu mahdollistaa asumisen tuen toteuttamistapojen kehittäminen. Vammaispalvelulain 18 §:n mukaan asumisen tuki voidaan järjestää yksittäiseen asuntoon tai ryhmämuotoisesti toteutettuun asumiseen. Hallituksen esityksen (HE 191/2022 vp) mukaan: ”Asumisen tuki voitaisiin toteuttaa esimerkiksi henkilökohtaisen avun, asumisen tuen työntekijöiden, sosiaalihuoltolain mukaisen kotipalvelun tai kotihoidon avulla taikka näitä yhdistelemällä”. Ryhmämuotoinen asuminen voidaan toteuttaa asumisen tuen työntekijöiden avulla ja tämä tuki voi olla ympärivuorokautista tai osavuorokautista. Yksiköt rekisteröidään sosiaalihuoltolain mukaisten asumispalvelujen määritelmien mukaan. Kyse on tällöin kuitenkin vain rekisteröinnistä, eikä se vaikuta asiakkaalle myönnettävään palveluun.

Asiakasprosessi lainvalintaan liittyen

- Henkilö hakee vammaispalvelulain mukaista asumisen tukea
- Tehdään palvelutarpeen arvio
- Varmistetaan asiakkaan osallisuus asiakasprosessin kaikissa vaiheissa
- Arvioidaan, tarvitseeko henkilö vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoituksen takia välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä
- Arvioidaan, ovatko sosiaalihuoltolaissa tarkoitetut asumispalvelut henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä (huom. lain tarkoitus, palvelujen sisältö, tarpeisiin vastaava henkilöstö jne.)
- Mikäli sosiaalihuoltolain mukainen palvelu arvioidaan sopivaksi ja riittäväksi, arvioidaan asiakasmaksu ja tarve soveltaa asiakasmaksuihin liittyvää suojasäännöstä.
- Mikäli sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät ole vammaiselle henkilölle sopivia ja riittäviä, arvioidaan vammaispalvelulain mukaisten asumisen tuen myöntämisedellytysten täyttyminen.

Tekniset muutokset

Soveltamisalan tarkentamista koskevan esityksen yhteydessä vammaispalvelulakiin tehtiin myös joitakin teknisiä muutoksia (27 §, 29 §, 37 § ja 38 §).

Siirtymäsäännökset

Vammaispalvelulain siirtymäsäännökset

Siirtymäsäännöksistä säädetään vammaispalvelulain 42 §:ssä.

Erityisen osallisuuden tuen vähimmäismäärä

- Poiketen siitä, mitä 12 §:n 4 momentissa säädetään, vammaiselle henkilölle on järjestettävä erityistä osallisuuden tukea vähintään 10 tuntia kuukaudessa ennen 1 päivää tammikuuta 2026 ja vähintään 20 tuntia kuukaudessa ennen 1 päivää tammikuuta 2027.

Hakemusten käsittely ja muutoksenhaku

- Uuden vammaispalvelulain voimaan tullessa vireillä olleet hakemukset on käsiteltävä noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Uuden lain voimaan tullessa vireillä ollut muutoksenhakuasia käsitellään loppuun noudattaen uuden lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Kumotun lain (vanhan vammaispalvelulaki) mukaisten päätösten voimassaolo

- Kumotun lain (380/1987) perusteella tehdyt päätökset pysyvät voimassa päätöksiin merkityn voimassaoloajan, kuitenkin enintään kolme vuotta uuden vammaispalvelulain voimaantulosta.
- Päätökset on kuitenkin saatettava uuden lain mukaisiksi vammaisen henkilön aloitteesta aina tai hyvinvointialueen aloitteesta silloin, kun vammaisen henkilön palvelutarve sitä edellyttää.

Erityisen osallisuuden tuen vähimmäismäärä

- Vammaisella henkilöllä on oikeus saada erityistä osallisuuden tukea vähintään 30 tuntia kuukaudessa vuoden 2027 alusta lähtien, ellei hän hae tätä pienempää tuntimäärää. Tätä ennen vammaisella henkilöllä on oikeus saada erityistä osallisuuden tukea:
 - vähintään 10 tuntia kuukaudessa vuonna 2025
 - vähintään 20 tuntia kuukaudessa vuonna 2026.

Kehitysvammalain siirtymäsäännökset

Kehitysvammalakia koskevat muutokset tulivat voimaan 1.1.2025.

Hakemusten käsittely

- Ennen 1.1.2025 vireille tulleet kehitysvammalain mukaiset hakemukset käsitellään noudattaen kehitysvammalakia sellaisena kuin se oli voimassa ennen 1.1.2025. Tällöin asiakkaalle laaditaan erityishuolto-ohjelma ja asiakassuunnitelma.
- Hakemukset, jotka ovat tulleet vireille 1.1.2025 tai sen jälkeen, käsitellään noudattaen kehitysvammalakia sellaisena kuin se on voimassa 1.1.2025 lähtien. Tällöin asiakkaalle laaditaan asiakassuunnitelma, mutta ei enää erityishuolto-ohjelmaa.

Muutoksenhaku

- Muutoksenhakuasia, joka on tullut vireille ennen kehitysvammalain muutosten voimaan tuloa 1.1.2025 käsitellään loppuun noudattaen kehitysvammalakia sellaisena kuin se oli voimassa ennen 1.1.2025. Erityishuolto-ohjelmaan saa hakea muutosta noudattaen kehitysvammalakia sellaisena kuin se oli voimassa ennen 1.1.2025.

Vanhojen säännösten mukaisten päätösten voimassaolo

- Lähtökohtana päätösten voimassaolo päätöksiin merkityn voimassaoloajan mukaan, kuitenkin enintään kolme vuotta 1.1.2025 lukien.
- Poikkeuksen muodostaa päätös kuntouttavasta varhaiskasvatuksesta. Päätös pysyy voimassa päätökseen merkityn voimassaoloajan, vaikka voimassaoloaika olisi pidempi kuin kolme vuotta.

Siirtymäsäännösten vaikutukset sosiaalihuoltolakiin ja asiakasmaksulakiin

Sosiaalihuoltolakia ja asiakasmaksulakia koskevat muutokset tulevat voimaan 1.1.2025.

Jos vammaispalvelupäätös tai kehitysvammalain mukainen päätös on annettu ennen 1.1.2025 voimassa olleiden päätösten perusteella, määräytyy asiakasmaksu tai palvelun maksuttomuus ennen 1.1.2025 voimassa olleen asiakasmaksulainsäädännön perusteella ja jos päätös on annettu 1.1.2025 voimaan tulleiden päätösten perusteella, määräytyy asiakasmaksu tai palvelun maksuttomuus 1.1.2025 voimaan tulleen asiakasmaksulainsäädännön perusteella.

Ennen 1.1.2025 vireillä ollut asiakasmaksuasiasia käsitellään loppuun noudattaen ennen 1.1.2025 voimassa olleita asiakasmaksulain säännöksiä.

Hengityslaitteen varassa elävät henkilöt

Asiakasmaksulain osalta siirtymäsäännöksissä käsitellään lisäksi hengityslaitteen varassa elävien henkilöiden palveluiden järjestämistä.

Hengityshalvauspotilaan hoito tulee järjestää tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten perusteella kolme vuotta tämän lain voimaan tulosta, kuitenkin enintään siihen asti, kun hengityshalvauspotilaan palvelut päätetään henkilön omasta pyynnöstä järjestää aiemmin muulla tavalla.

Kun hengityshalvauspotilaan hoito järjestetään tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten perusteella, hoito ja ylläpito sekä hoitoon liittyvät kuljetukset ovat maksuttomia, ja ylläpitokorvausta on maksettava samoin perustein kuin tämän lain voimaan tullessa. Tältä ajalta ei ole oikeutta saada vammaispalvelulain 33 §:ssä tarkoitettua taloudellista tukea.

Päätösten saattaminen uuden vammaispalvelulain mukaisiksi/Esimerkki siirtymäsäännöksen soveltamisesta

Lähtökohtaisesti vanhan vammaispalvelulain (380/1987) perusteella tehdyt päätökset pysyvät voimassa päätöksiin merkityn voimassaoloajan. Jos päätös on tehty toistaiseksi voimassa olevana, päätös on lähtökohtaisesti voimassa kolmen vuoden siirtymäkauden ajan.

Päätökset on saatettava uuden lain mukaisiksi vammaisen henkilön aloitteesta aina tai hyvinvointialueen aloitteesta silloin, kun vammaisen henkilön palvelutarve sitä edellyttää.

Asiakassuunnitelmasta on ilmevä ajankohta, jolloin asiakassuunnitelma tarkistetaan. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, esimerkiksi silloin, kun asiakkaan tuen tarpeissa tai elämäntilanteessa tapahtuu oleellisia muutoksia. Jos päivittämisen ajankohdasta ei ole sovittu, tulee ottaa huomioon, että asiakassuunnitelma on lähtökohtaisesti laadittava yhteistyössä ja yhteisymmärryksestä asiakkaan kanssa ja huolehdittava asiakkaan osallisuudesta asiassa. Asiakassuunnitelman ajantasaisuus on oleellista asiakkaan oikeusturvan toteutumisen kannalta.

Hyvinvointialueen aloitteesta tapahtuvan päätöksen muuttamiseen vaikuttaa se, miten voimassa oleva päätös on tehty, mitä palvelua tai tukea päätös on koskenut ja miten muutos vaikuttaisi nykytilanteessa vammaisen henkilön etuihin. Päätöksen tarkistaminen edellyttää vammaisen henkilön kuulemistä, tarvearvioinnin tekemistä, päätöstä vanhan päätöksen lakkauttamisesta ja uutta päätöstä.

On huolehdittava, ettei asiakkaan palvelujen saamiseen tule katkoksia palvelupäätösten päivittämisen johdosta. Jos päätös on umpeutumassa, viranomaisen tulee ottaa ennen määräajan umpeutumista yhteyttä asiakkaaseen palvelutarpeiden kartoittamiseksi ja selvittää muutoinkin asiakkaalle hänelle kuuluvat oikeudet ja viranomaisen velvollisuudet asiassa.

Vammaisella henkilöllä voi olla samaan aikaan voimassa sekä uuden että vanhan vammaispalvelulain mukaisia päätöksiä eri palveluista kolmen vuoden siirtymäaikana. Kaikkia vammaisen henkilön palvelupäätöksiä ei siis saateta uuden lain mukaiseksi samalla kertaa, ellei palvelutarve sitä edellytä tai vammaisen henkilö sitä itse halua.

Asiakkaalla on aina oikeus saada muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös ja päätös on perusteltava siten kuin hallintolaki edellyttää.

Lisätiedot

Lisätietoja antaa:

Erityisasiantuntija Kaarina Tuokko, etunimi.sukunimi@gov.fi

Kansliapäällikön sijaisena, osastopäällikkö

Kari Hakari

Lakimies

Terhi Karaus

Jakelu

Hyvinvointialueet
Aluehallintovirastot
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy

VN/5519/2025-STM-1

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: